

ŠTO BI RUĐER BOŠKOVIĆ POSUDIO U SVEUČILIŠNOJ KNJIŽNICI RIJEKA? : od knjižnice Isusovačkog kolegija do Podružnice Kampus

Ruđer Bošković nikada nije bio u Rijeci ni kao student, a ni poslije kao znanstvenik.

Ali je mogao. Kao dječak, Bošković se mogao školovati na Isusovačkom kolegiju u Rijeci po istom programu po kojemu se školovao u rodnom Dubrovniku. Studij filozofije i teologije koji je u to vrijeme organizirao Collegium Fluminensis jednakog je sadržaja kao i onaj koji je Bošković pohađao u Collegiumu Romanum, gdje je poslije držao nastavu i bavio se znanstvenim radom. Onovjekovni univerzalizam isusovačkog obrazovnog sustava utemeljen na Konstitucijama Ignacija Lojolskog, jednako kao i ovovjekovni na europskoj razini integrirani Bolonjski sustav, upisao je Rijeku sa svojim obrazovnim ustanovama, kako u 18. tako i danas u 21. stoljeću, na zemljovid jedinstvenog kulturnog i duhovnog europskog prostora.

Tko je za nas Ruđer Bošković? Potencijalni korisnik knjižničkog fonda Sveučilišne knjižnice Rijeka.

I postavili smo pitanje: „Što bi Ruđer Bošković, ponajprije kao student, a potom i znanstvenik, posudio u Sveučilišnoj knjižnici Rijeka za potrebe svog osnovnog studija i kasnijeg znanstvenog rada?“

Sveučilišna knjižnica Rijeka je baštinica knjižnice Isusovačkog kolegija u Rijeci. Ratio atque Institutio Studiorum Societatis Jesu, temeljni dokument isusovačkog obrazovnog sustava iz 1599. godine, propisuje osnivanje knjižnica za potrebe profesora i studenata. Jedinstvenost i jednoobraznost obrazovnog sustava i programa studija uvjetuje i temeljni knjižnični fond u svim kolegijima Isusovačkog reda. U istom dokumentu, u dijelu kojim su propisana pravila svim profesorima viših fakulteta, stoji: „Kad valja učenike uputiti na autore – 10. Ako valja navesti nešto što se nalazi u (djelima) autora koji stoje na rapolaganju, neka radije bez diktiranja tumači. Štoviše, neka uputi slušače na ona djela koja opširno i temeljito obrađuju neku građu.“ Uz isusovačke kolegije i fakultete mora biti i knjižnica s propisanim naslovima obvezne literature. Navedeni članak iz Konstitucija izravno potiče na korištenje knjižnice, a njihov temeljni fond je morao biti jednak i u Rimu i u Rijeci.

Isusovačka naobrazba započinje učenjem klasičnih jezika i književnosti kroz studij Humaniora, koji Ruđeru Boškoviću pruža Collegium Ragusinum. Studij retorike i filozofije Bošković nastavlja na Collegium Romanum 1725. godine, u isto vrijeme kada se u Rijeci otvara studij filozofije. Na studiju filozofije (Artes ili scientiae naturales) prvu godinu studira logiku, a drugu Aristotelovu fiziku; u istoj godini sluša i matematiku temeljenu na Euklidovoj geometriji i dijelom astronomiju. Snažan razvoj matematike u Francuskoj 17. stoljeća: algebarska metoda, analitička geometrija, infinitezimalni račun koji u 18. stoljeću dovodi do utemeljenja matematičke analize, nije imao nikakvog utjecaja na nastavu matematike u Rimskom kolegiju, tako da će Ruđer Bošković u svom kasnijem znanstvenom radu uvijek koristiti geometrijsku metodu. Na trećoj godini studira se Aristotelova metafizika i etika.

Konstitucije isusovačkog reda propisuju da student, po završetku studija Artes i stjecanju zvanja Magister artium, postaje učitelj na prvom nastavnom stupnju Humaniora; nakon pet godina može pristupiti završnom stupnju studija, teologiji. Tih pet godina, Ruđer Bošković se, uz nastavni rad, počinje intenzivno baviti proučavanjem Newtona, a pojačava se i njegovo zanimanje za astronomiju. Upisavši 1738. godine studij teologije, postavljen je za akademika logike koji je zadužen za

ponavljanje i analizu nastavnih sadržaja s vanjskim studentima. Na kraju svake školske godine studenti bi branili tekstove, dissertationes, koje bi sastavljali njihovi profesori; prethodno bi se tiskale, ali su u načelu služile samo kao nastavni materijali, bez ikakvih znanstveno-istraživačkih nagruća. Već 1736. godine profesor matematike Borgondio prepušta Ruđeru Boškoviću sastavljanje tih disertacija u kojima on raspravlja o mnogim temeljnim pitanjima u znanosti, kritički se odnosi prema njima, uvodi nova gledišta; one postaju ishodište svih njegovih kasnijih velikih ideja i otkrića. Kada profesor Borgondio postaje rektorom Collegium Romanum, nastavu matematike predaje Ruđeru Boškoviću čija je osobna značajka da u svim povjerenim zadacima „tutto fuoco“, donosi mnogo dobra i studentima i znanosti. U tom razdoblju nastaju njegove rasprave De viribus vivis (1745.), u kojoj Bošković iznosi nove ideje o tada vrlo aktualnom problemu živih sila i De lumine (1748.) u kojoj obrazlaže prirodu temeljnih čestica i sila koje djeluju među njima.

U prvom dijelu izložbe: Što bi student Ruđer Bošković posudio u Sveučilišnoj knjižnici Rijeka? predstavljamo izdanja 16. stoljeća iz fonda Bibliotece civice koja imaju ekslibris Collegium Societatis Jesu Fluminensis i Collegium Societatis Jesu Tergestini. Nastavni programi i propisana literatura nisu se mijenjali od osnivanja isusovačkog reda i njegovih obrazovnih ustanova u 16. stoljeću, do ukidanja 1773. godine. Djela u kojima se izlaže filozofija prirode temeljena na heliocentričnom sustavu ulaze u Index librorum prohibitorum od 1616. godine; ukidanje zabrane 1757. godine u većini onodobnih kolegija nije dovelo do promjene stava. Bošković u jednom od pisama bratu iz 1760. izražava bojazan da uporno zalaganje za Aristotelovu peripatetičku filozofiju škodi ne samo znanosti, već i religiji.

U kolegijima Austrije i Mađarske, po ukidanju zabrane, priklanjaju se njutonizmu; u Beču Ruđer Bošković 1758. objavljuje prvo izdanje svog najznačajnijeg djela Philosophiae naturalis theoria. Sve teže podnosi intelektualnu stegu koju mu nameće Collegium Romanum, ali će do kraja nastojati sačuvati poslušnost Redu.

U drugom dijelu izložbe: Što bi znanstvenik Ruđer Bošković posudio u Sveučilišnoj knjižnici Rijeka?, pojavilo se zanimljivo otkriće. Istražujući naslove autora čija su učenja stvarala duhovno polje živih sila u istraživanjima i otkrićima Ruđera Boškovića, primijetila sam da svi svesci, uključujući i djela samog Ruđera, imaju istu mjesnu signaturu (VI/2) i ekslibris Dono della signora S. de Horhy Scott. Djelo Ogledalo bašćinsko profesora Irvina Lukežića donosi biografsku bilješku o Sabini de Horhy Scott, unuci po majci Ljudevita Adamića, kćerki pukovnika engleske vojske Alexandera Scotta i supruzi Mihaly de Horhya, koja 1886. godine poklanja svoju obiteljsku knjižnicu. Sadržaj donacije, popisane i izdvojene u posebnu zbirku, idealan je primjerak zbirke duhovnog ozračja osamnaestog stoljeća koja bi se mogla, ista takva, pronaći u Parizu, Londonu ili Beču.

U trećem dijelu predstavljamo aktualnu literaturu koju studenti odjela matematike i fizike Sveučilišta u Rijeci mogu posuditi u Sveučilišnoj knjižnici Rijeka, a koja je tematski vezana uz Boškovićeve znanstvene interese.

Ines Cerovac, prof., diplomirana knjižničarka

Izvori:

DADIĆ, Žarko. Ruđer Bošković. Zagreb; Školska knjiga, 1998.

USTANOVE Družbe Isusove s bilješkama 34. generalne kongregacije i Dopunske odredbe koje je ta Kongregacija odobrila. Zagreb : Provincijalat Hrvatske pokrajine Družbe Isusove, 1998.

LUKEŽIĆ, Irvin. Ogledalo bašćinsko : o starim knjigama, zaboravljenim piscima, rijetkim novinama, neostvarenim časopisima. Rijeka : Izdavački centar Rijeka, 2006.

RUĐEROVA BAŠTINA NA SVEUČILIŠTU U RIJECI
 Popis eksponata na izložbi (izbor iz fonda Sveučilišne knjižnice Rijeka):

Što bi student Ruđer Bošković posudio u SVKRI
- iz knjižnice Sussevočkog kolegija

APHTONIUS, Aphthoni Sophistae Progymnasmata. Francofurti: apud Haeredes Christiani Egenolphi, 1598.
 ARISTOTELES, Aristotelis Stagiritae libri omnes quibus historia, partes, incessus, motus, generatioque animalium, atq<ue> etiam plantarum naturae brevis descriptio petraetantur ... tomos quartus. Lugduni: apud haeredes Iacobi Luntae, <155->.
 AUGUSTINUS, Aurelius. Aurelii Augustini ... Liber de verbis domini salvatoris: de verbis domini in Evangelio secundum Mattheum. Basileae: in officina Frobeniana, Mensae Maio Anno 1529.
 CASTELLESII, Adriano. Hadrianus Tit. S. Gryssogoni ... De sermone Latino, & modis Latine loquendi iam denso restitutus: per Bernardinum Bindonum Medicolanensem, sumptu vero Melchioris Sessae, 1652.
 CICERO, Marcus Tullius. M. Tullii Ciceronis de oratore libri tres: eiusdem De perfecto oratore ad M. Brutum liber: cum absolutissimis doctissimiq<ue> castigationibus & scholiis nunc recens emendatus & elegantius quam antea adiectus. Coloniae Aegrippinae: apud Petrum Hurst, 1574.
 CICERO, Marcus Tullius. M. T. Ciceronis Epistolae ad Atticum, ad Brutum & ad Q. Fratrem. Lugduni: apud Antonium Gryphum, 1585.
 DESCARTES, René. Renéi Descartes Meditationes de prima philosophia in quibus aedificatae sunt, in hac ultima editione, utilissimae quaedam animadversiones, ex variis doctissimique authoribus collectae: cum Authoris vita breviter ac concinne Amstelodami: <s. n. >, 1709.
 GALILEI, Galileo. Systema cosmicum auctore Galileo Galilei: in quo quatuor dialogi de duobus maximis mundi systematibus, Ptolemaico & Copernicano, utriusque rationibus philosophicis ac naturalibus indefinitè propositis, differuntur. Ex Italica lingua Latinae conversum: ex Italica lingua Latinae conversum. Londini: prostant venoense apud Thomam Diaconum sub signo Galinae & Pullerumini coemeterio S. Pauli, 1653.
 MAGINI, Giovanni Antonio Ephemerides coelestium motuum Io. Antoni Magini Patavini ab anno domini 1598, usque ad annum 1610. secundum Copernici observationes accuratissime supputatae & correctae; ad longitudinem indolite Venetiarum urbis, eiusdem Tractatus quatuor absolutissimi, nempe Isagogae in Astrologiam De usu ephemeridum ... Accedit huius secundae editioni ... Venetis: apud Dominicum Zanerium, 1599.
 PETRUS Lombardus. Petri Lombardi ... Sententiarum libri III. ... in hac secunda aeditione nunc ad vetustissimam exemplarem collati & summa doctum virorum digesta (mendis compluribus ablatis) ad primos fontes diligentissime restituti. Lovanii: excudebat Bartholomaeus Graevius, 1553.
 SOTO, Domenico. Dominio Soto ... In Porphyrii Isagogen, Aristotelis Categorias, librosq<ue> De demonstratione absolutissima commentaria ... omnia nunc summo studio a mendis expurgata, duobusque locupletissimis indicibus cumulata. Venetis: apud Paulum Ugolinum, 1598.
 THOMAS Aquinas. F. Dominici de Flandria ... In D. Thomae Aquinatis commentaria super libris posteriorum analyticorum Aristotelis quaestiones peritiles ... Pauli quoque Soncinatis lucida et subtilis expositio in Porphyrii Isagogen et Aristotelis praedicamenta: quae omnia Jacobi Rossetti opera et diligentia exant non modo purgata, sed etiam expolita. Venetis: apud Michaelen Bernam bibliopolam Bononensem, 1587.

Što bi znanstvenik Ruđer Bošković posudio u SVKRI
- iz donacije Horhby-Scott

BAILLY, Jean-Sylvain Histoire de l'astronomie moderne: depuis la fondation de l'école d'Alexandrie jusqu'à l'époque de MDCCLXXXI par M. Bailly tome premier. Nouvelle ed. Paris: chez Debure, 1785.
 BAILLY, Jean-Sylvain Histoire de l'astronomie moderne: depuis la fondation de l'école d'Alexandrie jusqu'à l'époque de MDCCLXXXI par M. Bailly tome troisième. Paris: chez Debure, 1782.
 FLAMSTEED, John. Atlas caelestis de Flamsteed: publicè in 1726. par J. Fortin. Gène ed., revue, corrigee et augmentee par MM. Delalande et Mechain. A Paris: chez Deslarmes, 1795.
 BRAVERBANK, Willim Jacob. Physices elementa mathematica experimentis confirmata: introductio ad philosophiam Newtonianam auctore Guilelmo Jacobo Gravesande tomos primus <- secundus >. Lugduni Batavorum: Petrum Vander & Baldunum Janssonium, 1720-1721.
 LEIBNIZ, Gotfried Wilhelm Got. Leibniz et Johan Bernoulli Commercium philosophicum et mathematicum tomos primus (-secundus). T. 1: ab anno 1694 ad annum 1699. Lausanne & Genevae: sumpt. Marcii-Michaelis Bousquet et socior., 1745.
 NEWTON, Isaac. Optica sive De reflexionibus, refractionibus, inflexionibus & coloribus libri tres. Londini: impressis Sam. Smith & Benj. Walford, 1706.
 NEWTON, Isaac. Philosophiae naturalis principia mathematica. Editio secunda auctior et emendatior. Cantabrigiae: Cornelius Crownfield, 1713.
Djela Rudera Boškovića
 BOŠKOVIĆ, Ruđer Josip. Dissertationes quinque ad dioptricam pertinentes Rogeri Josephi Boscovich in Regia Ticinensi academia Vindobonae: typis Joannis Thomae nob. de Tretzem, 1767.
 BOŠKOVIĆ, Ruđer Josip. De continuitatis lege = O zakonu neprekidnosti. Zagreb: Školska knjiga, 1996.
 BOŠKOVIĆ, Ruđer Josip. Les eclipses: poeme en six chants dedie a sa Majeste par M. l'abbé Boscovich. Paris: chez Valade Laporte, 1779.
 BOŠKOVIĆ, Ruđer Josip. Memorie sulli canonicali d'istretto del padre Ruggiero Giuseppe Boscovich. Milano: nella Stamperia di Giuseppe Marelli, 1771.
 BOŠKOVIĆ, Ruđer Josip. Opera pertinentia ad opticam et astronomiam maxima ex parte nova et omnia hucusque inedita in V tomos distributa. Bassani: Prostant Venetis apud Remondini, 1785.
 BOŠKOVIĆ, Ruđer Josip. Rogeri Iosephi Boscovichii De Solis ac Lunae defectibus 6. ed. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2007.
 BOŠKOVIĆ, Ruđer Josip. A theory of natural philosophy: latin-english edition from the text of the first venetian edition, published under the personal superintendence of the author in 1785 - with a short life of Boscovich. Chicago: London: Open Court Publishing Co., 1922.
 BOŠKOVIĆ, Ruđer Josip. Teorija prirodne filozofije: (osnovni tekst). Beograd: Kultura, 1958.
 LA CAILLE, Nicolas Louis de. Lectiones elementares opticae ex editione Persinae anni MDCCLVI in Latinum traductae ... Quibus auctori loco accessit Brevis theoria micrometri obiectivi Rogero Josepho Boscovich. Impresum: Venetis: apud Thomam Bettinelli, 1772.
 TACQUET, Andre. Elementa geometriae planae ac solidae, nec non selecta ex Archimede theoremata auctore Andrea Tacquet. Item Trigonometria plana, et sphaerica Rogeri Josephi Boscovich. Patavi: Typis seminari, 1761.
 TACQUET, Andre. Elementa Euclidea geometri planae ac solidae et selecta ex Archimede theoremata: ejusdemque Trigonometria plana plurimis corollariis, notis, ac

schematicis quadreginta illustrata a Guilelmo Whiston. Quibus nunc primum adduntur Trigonometria sphaerica Rogeri Josephi Boscovich & Sectiones conicae Guidonis Grandi annotatibus factis amplis Octaviani Camerici explicatis. ... tomos primus. Editio tertia Veneta ad Romanam diligenter exacta, atque a mendis summo studio expurgata. Bassani, sed prostant Venetis: apud Remondini, 1781. Izdano sa: Bošković, Ruđer Josip: Trigonometria sphaerica.

Djela u Rudera Boškovića

KUTLEŠA, Stipe. Prirodno-filozofijski pogovori Rudera Boškovića. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 1994.
 KUTLEŠA, Stipe. Ruđer Josip Bošković. Zagreb: Tehnički muzej = Technical Museum, 2011.
 MARTINČIĆ, Ivica. Ruđer Bošković: ponovno u rodnom Dubrovniku: Hrvatska slavi svoga genija povodom 300. obljetnice rođenja: Knežev dvor, Dubrovnik, 18. svibnja - 18. rujna 2011. Dubrovnik: Dubrovački muzej, 2011.
 MIKROVIĆ, Miroslav. Ruđer Bošković: susret s genijem = meeting a genius: 21.3-20.4.1997. Zagreb: Tehnički muzej, 1997.
 NEKIĆ, Nevenka. Ruđer Bošković. Split: Naklada Bošković, 2008.
 PAUSEK-Baiždar, Snežana. Ruđer Bošković. Dubrovnik: Matice hrvatska, Ogrenak, 2011.
 SPOMENICA. Rugera Josipa Boškovića: o 200-taj obljetnicu Njegovoga rođenja (18. V. 1711. - 18. V. 1911): = sa slikama i snimcima rukopisa / daje na svjetlo Dubrovačko Katoličko Društvo "Bošković", Dubrovnik: Dubrovačko Katoličko Društvo "Bošković", 1911.
 ŠUPEK, Ivan. Ruđer Bošković: vizionar u prijelomna filozofije, znanosti i društva. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1989.
 ŠKARIĆ, Dario. Spoznajna i metoda u Rudera Boškovića. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2000.
 ŠPILJARIĆ, Stjepan. Ruđer Bošković u službi diplomacije Dubrovačke Republike: izdane prigodom 300. obljetnice rođenja Rudera Josipa Boškovića (1711.-2011) = Ruđer Bošković au service de la diplomatie de la Republique de Raguse: edition a l'occasion du 300 anniversaire de la naissance de Ruđer Josip Bošković (1711-2011). Zagreb: Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija = Ministère des Affaires étrangères et de l'intégration européenne de la Republique de Croatie, 2011.

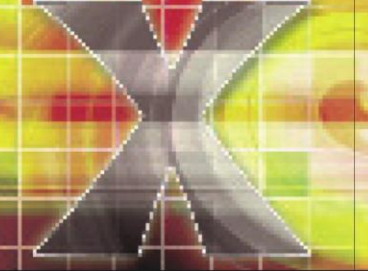
Literatura za studij fizike i matematike na Sveučilištu u Rijeci

BOHR, Nels. Atomska teorija i opis prirode: četiri ogleda s uvodnim pregledom. Zagreb: Ar-Fresor naklada, 2001.
 FRIEDRICH, Harald. Theoretical atomic physics. 2nd revised and enlarged ed. Berlin [etc.]: Springer, 2003.
 FRITZSCH, Harald. Kvarkovi: puter našega svijeta. Zagreb: Školska knjiga, 1988.
 KIPPENHÄHN, Rudolf. Discovering the secrets of the sun. Chichester [etc.]: John Wiley & Sons, 1994.
 ROOS, Metts. Introduction to cosmology. 2nd ed. Chichester: New York: John Wiley & sons, 1997.
 RYAN, Patrick J. Euclidean and non-Euclidean geometry: an analytic approach. Reprinted. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press, 1999.
 SMITH, Robert Connon. Observational astrophysics. Cambridge: New York: Springer, 1995.
 ŠARANČIĆ, Miroslav. O suštini fizičkih teorija Faradeja i Maksvela. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, 1971.
 ROSSINI, Ian. Active galactic nuclei. Chichester [etc.]: John Wiley & sons: Praxis Publishing, 1996.
 TOURENNE, Philippe. Relativity and gravitation. Cambridge: New York: Cambridge University Press, 1997.

Sveučilište u Rijeci
 Knjižnica Rijeka – podružnica Kampus

530122575
 Sveučilišna knjižnica

Ruđer Bošković